

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce

2020

Eliška Kubátová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Pojetí podsvětí v polyteistických náboženstvích:
Egypt a Řecko**

Eliška Kubátová

Plzeň 2020

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Humanistika

Bakalářská práce

Pojetí podsvětí v polyteistických náboženstvích:

Egypt a Řecko

Eliška Kubátová

Vedoucí práce:

Mgr. Et Bc. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra Humanitních studií

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, srpen 2020

.....

Obsah

1	ÚVOD	1
2	EGYPT	2
2.1	Historie.....	2
2.2	Střední říše.....	2
2.3	Egyptská mytologie.....	3
2.4	Bohové střední říše.....	4
2.5	Podsvětí	8
2.5.1	Bytosti podsvětí	9
2.5.2	Ka, Ba, Ach	10
2.5.3	Smrt očima Egyptanů	10
2.5.4	Pohřbívání.....	11
2.5.5	Posmrtný soud	12
2.5.6	Posmrtné texty a sošky.....	13
3	ŘECKO	16
3.1	Historie.....	16
3.2	Antická mytologie	16
3.3	Hlavní bohové	17
3.4	Podsvětí	22
3.4.1	Bytosti podsvětí	22
3.4.2	Rozložení podsvětí.....	24
3.4.3	Orfeus a Euridika	26
3.4.4	Orfeismus.....	26
3.4.5	Pohřbívání a hrobky	27

4	POROVNÁNÍ	28
4.1	Příprava a cesta do podsvětí.....	28
4.2	Soud.....	29
4.3	Trest	29
4.4	Usir a Hádes.....	30
5	ZÁVĚR.....	31
6	SEZNAM LITERATURY	33
7	RESUMÉ.....	36

1 ÚVOD

Podsvětí je mýtické místo, které lidi dodnes zajímá a vždy zajímalo, ale radši se na něj příliš nevyptávají ze strachu, že by si je smrt vzala dřív. Smrt je fenomén, který děsí každého. Nikdo neví, co se stane, když toto neznámo překročíme, a přesto se o to každá kultura pokusila.

V této bakalářské práci se pokusím objasnit, co si pod pojmy podsvětí a smrt představovali Egypťané a Řekové. Egypt a jeho kultura jsou totiž považovány ve svém vrcholném období za nejvelkolepější na světě a Řecko za kolébku vědění a filozofie. Obě země jsou velice pozoruhodné a rozhodně stojí za bližší prozkoumání. Nejprve zde krátce rozeberu historii střední říše Egypta a kočovné kmeny, které jako první vstoupily do Řecka. Potom si představíme počátky náboženství, v podobě, v jaké ho známe nyní v případě Řeků a ve střední říši v případě Egypťanů. Poté ukážu hlavní pantheon Řecka a v Egyptě představím jednotlivé bohy, kteří prošli v době střední říše existenční změnou, a ty, kterým se zvýšila jejich popularita. Nakonec se zaměřím na samotné podsvětí v obou kulturách.

Jako první si ukážeme Egypt, jehož struktura a božstvo jsou poněkud komplikovanější. Začnu historií Egypta a počátkem jeho mytologie, a poté se zaměřím na samotné podsvětí. Zde nejprve ukážu podobu podsvětí, a následně jeho jednotlivé obyvatele. Dále se zaměřím na to, jak Egypťané vidí a reagují na smrt, a jak probíhal podsvětní soud.

V další kapitole pak představím Řeckou podobu podsvětí, kde opět vysvětlím historii a strukturu náboženství dříve, než se budu věnovat jeho podobě jako takové. I zde nastíním jeho strukturu a bytosti žijící v podsvětí.

Stěžejním cílem této práce bude představit nejdůležitější bohy daného období a následně jejich porovnání, včetně celkové podoby podsvětí. Dalším cílem pak bude porovnat pohled na smrt v Egyptě a Řecku, a ukázat rozdíly i podobnosti mezi jejich podsvětími. V závěru pak shrnu poznatky, které jsem během pátrání v Egyptské a Řecké náboženské historii objevila a co mě zaujalo nejvíce, a přednesu svůj pohled na danou tematiku.

2 EGYPT

2.1 Historie

Jelikož životy Egyptanů závisely na prostředí a počasí kolem nich, není divu, že jeho obyvatelé dávali velký pozor na všechny změny kolem sebe. Sledovali cyklus slunce a ročních období, sledovali každoroční nilské záplavy, a právě tyto faktory se nejspíše staly prvním podnětem pro vznik náboženství. Asi největším z nich byl Nil - řeka, která protéká horním a dolním Egyptem a pramení jižně od Egypta. Nil je rozdělen do tří částí. Horní Nil, Bílý Nil a Modrý Nil. Lidé se kolem něj kvůli lepším životním podmínkám shlukovali a začali tak tvořit první civilizace. Kdyby nebylo Nilu, je Egypt jen poušť a lidé by bez povodní, které každý rok přicházejí, kvůli suchu nepřežili. Brzy se lidé začali k řece modlit, čímž ji zbožštili. Vytvořili si první bohy, kteří se k přírodním živlům vztahovali. Boha záplav Hapiho a boha úrody Usira. Nil s jeho záplavami tak po celá staletí ovlivňovali nejen náboženství, ale i politiku a dějiny Egypta.¹

S prvními osadníky a počátky zemědělství kolem Nilu se lze setkat již v letech 5500 př. Kr. To začíná predynastické a protodynastické období, které trvá až do roku 3100 př. Kr., kdy se země sjednocuje a vzniká jediný stát. Když se tak stalo, mnoho místních bohů bylo přijato do národního panteonu, a vzniklo mnoho božstev, rozsáhlý systém náboženství a obřadů. Náboženství se tak stalo základní součástí běžného života jak faraonů, tak prostého lidu. Právě již zmíněné každoroční rozvodňování Nilu a vyprahlá poušť, do níž pohřbívali své mrtvé, se staly inspirací pro mnoho mýtů a náboženských učeních.²

Největší hospodářský a kulturní rozmach, ale také krize, prožíval Egypt jako stát. Tento stát trval dlouhých 3000 let. Vládlo zde několik dynastií egyptských panovníků. Panovník stojící v čele státu měl v této době neomezenou moc.³

2.2 Střední říše

Střední říše a přechodná říše se datují přibližně mezi roky 2181 až 1786 př. Kr. Dobu střední říše tvořily dvě fáze, kdy vládla 11. dynastie a 12. dynastie. V 11. dynastii panoval Mentuhotep II., ten byl, jako jeden z mála faraonů, uctíván jako znovusjednotitel

¹ DAVIDOVÁ, R.: *Náboženství a magie starověkého Egypta*, s. 19-24.

² GAHLIN, L. *Egypt: bohové, mýty a náboženství*, s. 6.

³ KREJČÍ, J. *Zajímavosti ze země pyramid*, s. 26.

celého Egypta. Ještě po mnoho let byl uctíván jako zakladatel Střední říše. Za jeho vlády Egypt vzkvétal. Po jeho smrti uplynulo pouhých devatenáct let než se 11. dynastie rozpadla.⁴

S 12. dynastií přišel Amenemhat I. Ten sice nebyl královské krve, ale povedlo se mu upevnit si postavení a stabilizovat království. Amenemhat I. také nechal vystavět město, které potom po sobě pojmenoval.⁵

Dále pak vládli faraoni Senusret II. a po něm Senusret III. Vláda Senusreta III. byla považována za vrchol střední říše. Senusret III. byl nejen skvělý dobyvatel, ale také architekt.

V přechodné a střední říši se začínají rozšiřovat texty o posmrtném životě. Postupně se začínají mezi prostý lid dostávat pohřební praktiky, které předtím byly dostupné pouze pro panovníka. S tím přichází i téma posmrtného života. Šlechta si začíná zdobit rakve, upravují se představy o podsvětí a rozšiřuje se kult boha Usira.⁶

2.3 Egyptská mytologie

Egyptské náboženství se v každém období dějin Egypta vyvíjelo, měnilo a v každém období také vzrostla popularita určitého kultu. Egyptský panteon je komplikovaný a obsahuje obrovský počet bohů. Zároveň se také po čase mnoho bohů změnilo nebo se případně dva bohové spojili v jednoho. Občas se jejich mýtická vyprávění zdají nelogická, ale Egypťané nevnímali logiku jako něco, co bylo důležité pro jejich příběhy. Proto také i vznik světa má několik verzí.⁷

Nejznámější je, že na počátku bylo nekonečné moře zvané Nun. Uprostřed něj bylo vejce a z něho se stvořil bůh Atum a první pahorek země. Jelikož byl Atum osamělý, vytvořil sám ze sebe dvojčata Šu a Tefnut. Z jeho slz pak vznikly první lidské civilizace. To však stále existoval pouze tento jediný pahorek. Země jako taková byla vytvořena až dětmi Šua a Tefnut. Jejich syn Gep ze svého těla stvořil zem a dcera Nut se nad ním klenula jako nebe. Později, když se narodili jejich děti Osiris, Seth, Isis a Nethfys tak

⁴ FELGR, P. *Střední říše. Starověký Egypt* [online].

⁵ DAVIDOVÁ, R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*, s. 155.

⁶ ASSMANN, J. *Smrt jako fenomén kulturní teorie*, s. 50.

⁷ DAVIDOVÁ, R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*, s. 63-67. a TYLDESLEY, J. *Mýty a legendy starého Egypta*, s. 88-92.

vytvořili Božské devatero z Héliopole.⁸ Druhý mýtus o stvoření byl mýtus o osmeru bohů z Hermopole. Třetí a poslední mýtus vznikl spojením heliopského devatera a hermopského osmera. Vznikl tak memfidský mýtus o vzniku světa.⁹

2.4 Bohové střední říše

Egyptané vnímali bohy jako nadpřirozené bytosti nebo skryté entity. Jejich charakteristika se dělila převážně podle jejich funkcí. Proto mohla mít různá božstva různé podoby a role. V každé říši byly, pozvednuty jiné kultury.¹⁰ Ve střední říši byli populární tyto bohové:

Amon-Re

Sluneční bůh Re spojen s bohem Amonem. Amon se vyznačoval jako nespátřitelný nebo neviditelný. V tomto období byl oslavován jako nejvyšší státní bůh. Spolu s Reem byli skvěle vyvážený a pomalu nabýval na síle. Později v Nové říši se dokonce stal vládcem pantheonu a světa. Byl natolik vážený a uctíván, že byl ztotožňován i s Diem.¹¹

Ptah

Ptah byl jedním z nestarších bohů a hlavním bohem Memfidy. Byl považován za boha stvořitele a také byl patronem řemeslníků. Ptahův velekněz nosil titul „Velký předák řemeslníků“.

Ptaha Egyptané znázorňovali jako muže, těsně zabaleného do roucha, nebo v mumifikačních obinadlech s kápí a čapkou. Ve střední říši ho vyobrazovali s rovnou brádkou. Ptahův kult se zaměřoval hlavně na oblast okolo Memfidy.¹²

⁸ DAVIDOVÁ, R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*, s. 63-67. a TYLDESLEY, J. *Mýty a legendy starého Egypta*, s. 88-92.

⁹ DAVIDOVÁ, R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*, s. 63-67. a TYLDESLEY, J. *Mýty a legendy starého Egypta*, s. 88-92.

¹⁰ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s.10.

¹¹ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s. 23-24.

Hathor

Po Eset jedna z nejpobulárnějších a nejmocnějších bohyní. Hathor je jméno složené z Hat-hor. Hat znamená přibytek nebo palác a Hor znamená Horův. Již ze jména vidíme, že Hathor je úzce spojena s Hórem. Hathor byla manželka a v několika případech i matka (občas splývala s Eset) Hóra. Z jejich manželství měli vzejít dva synové, Ihej a Harsemtauej.

Hathor byla často vyobrazována jako kráva rozkročená nad nebesy. Tento aspekt přebrala ve střední říši od Bat, se kterou splynula. Byla také spojována s láskou a plodností. Dále byla již od Staré říše spojována s Reem. Buď jako jeho dcera nebo jako jeho manželka, což naznačuje i její lidská podoba, ve které na hlavě mezi rohy drží sluneční kotouč. Její kult je prastarý a není úplně jisté, odkud přišel. Přesto jsou tu některá významná místa jako například: Gabalén, Meruer nebo Dendera, kde ve střední říši její chrám požíval velké popularity.¹³

Re-Atum

Ve střední říši byli Re a Atum spojeni dohromady, úplně však nesplynuli. Re-Atum se stal nočním Re, a díky spojení s Atumem, se Re stal vládcem Heliopolského devatera. A proto se také navázal Reaův kult na kult Atumův ve městě Iunu, a stal se hlavním střediskem tohoto společného kultu.¹⁴

Min

Byl to prastarý bůh plodnosti. Tento bůh byl spojován nejen s plodností lidí, ale i s plodností zvířecí, úrody a vegetace. Tento význam dostal díky jeho výskytu už v predynastické době. Již od 11. dynastie byl Min spojován s Amonem, a někdy ho spojovali také s Hórem. Hlavní oblastí jeho kultu byl především Achnín a jedním z hlavních znaků byla koruna se dvěma dlouhými pery. Od 12. dynastie k nim přibyla i vstupní brána a kravské rohy. K Minovi, se také váže salátová rostlina, která měla symbolizovat afrodisiakum a mužskou plodnost.¹⁵

¹² JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s.137-139 a FELGR, P. *Jmenný seznam bohů* [online].

¹³ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s. 65-68. a FELGR, P. *Jmenný seznam bohů* [online].

¹⁴ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s.140-142.

¹⁵ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s. 117-118.

Sobek

Nejpopulárnější krokodýlí bůh, který mimo jiné zastupoval úrodu a plodnost Nilu. Za jeho matku byla většinou považována bohyně Neit, naproti tomu jeho otec nebyl v podstatě zmiňován. Dále je spojován se solárními bohy a ve střední říši také s Reem. V této době byl také začleňován do s mýtu o Usirovi. Mohl být viděn buď jako pomocník Hora, nebo s ním byl ztotožňován. Sobek byl popisován jako muž s krokodýlí hlavou, nebo jako krokodýl se dvěma pery na hlavě. Ve střední době býval zachycen i jako muž s beraní hlavou nebo jako beran. Sobekův kult převládal hlavně v oblasti Šedet a Fajjúm. Přesunutí do Fajúmu velmi vzrostla Sobekova popularita.¹⁶

Isis

Isis nebo také Eset. Isis byla jednou z nejvýznamnějších bohyň starověkého Egypta, a také jedna z nejdéle uctívaných. Jakožto dcera Geba a Nuty patřila mezi devatero bohů z Heliopole. Poprvé se o ní objevuje záznam v Textech pyramid. Její jméno se dá přeložit jako „trůn“ nebo „sídlo“, a jeho význam se stále ještě probírá. Nejspíše je to kvůli tomu, že původně znázorňovala jak božský, tak královský trůn.

Isis byla hodně populární převážně díky jejím kladným vlastnostem a aspektům. Ušlechtilost, věrnost, silná manželská a mateřská láska, a krása. Zároveň měla také magickou moc, díky které mohla sebe a svého syna chránit před Sutechem, který je pronásledoval po celém Egyptě.

Lidé se k ní začali modlit, jako k ochránkyni mrtvých díky mýtu, kde sbírala a chránila kusy těla jejího manžela Usira poté, co ho Sutech rozsekal na kousky. Eset (Isis) šla poznat podle symbolu tijet, tzv. Esetin uzel, se kterým byla často spojována. Byla také často vyobrazována se svou sestrou Nebthetou, např. při oplakávání Usira, stála po jejím boku a pomáhala jí hledat ztracené kusy.¹⁷

Hór

Pán oblohy a bůh s hlavou sokola. Hór byl zařazován mezi sluneční božstvo, ale jeho úlohou byl spíše pán nebes. Jelikož Hór byl potomek Usira a nástupce trůnu, jak lidského tak i božského, tak se faraoni stávali Hórovým pozemským vtělením a nositelem

¹⁶ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s. 158-159.

¹⁷ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s. 54-55.

jeho *Ka*. Proto byl Hór hlavním ochráncem královského trůnu. Hór má dva největší typy (úlohy): Hór jakožto král a vládce nebes a Hór jakožto mstitel svého otce a soupeř Sutech. Díky těmto dvěma úlohám se Hór dělí do mnoha podob, tyto dvě úlohy však zůstávají nejdůležitější.¹⁸

Sutech

Bůh války, pouště a bouří. Jeden z nejznámějších bohů Egypta. Přestože byl v pozdější době považován za nositele chaosu a nepokoje, až do Nové říše ho považovali za součást *maat*. Jelikož je však častěji vyobrazován jako temná strana *maat*, tak je neoddělitelně spojován s jeho soupeřem Hórem. Společně vyjadřují váhy světa a jeho harmonii. To také potvrzuje jejich spjatost s Egyptem. Zatímco Hór zastupoval Dolní Egypt, Sutech byl spojován s Horním Egyptem. Dají se však najít i zmínky o opačném pojetí, a proto nelze takovéto přiřazení brát jako jednoznačné.

Hlavní oblastí Sutechova kultu byl chrám Nubet, který se v současnosti nazývá Kom Ombo. Tento kult byl také velice silný v oblastech na okraji pouště, zvláště pak u kočovných karavanových kmenů. Zároveň byl také spojován s oblastmi, které byly ovlivněny zahraničními zeměmi, neboť mnoho Egyptanů spojovalo Sutecha s jinými zahraničními bohy např. Ašem (Západní poušť), Baalem (západosemitský) nebo Tešubem (chetitský). Řekové ho přirovnávali ke svému obru Tyfónovi.¹⁹

Sensuret II.

Sensuret II. byl vládce 12. dynastie a nástupce Amenemheta II. Jeho vláda byla vcelku poklidná. Sensuret II nechal zavodnit Fajjúmské oázy a na rozdíl od ostatních faraonů nechal postavit svou pyramidu kolem jádra skály a z nepálených cihel. Také se odlišovala umístěním vstupního vchodu. Ten z bezpečnostních důvodů přesunul místo severu na jih.²⁰

Usir

Byl to bůh mrtvých a pán podsvětí. Usirův kult dosáhl ve střední říši největší popularity. Ale ve staré říši byl Usir přírodním bohem slunce, vody, plodnosti a úrody. Byl popisován jako vládce lidí i bohů. Ze střední říše se však dochoval i mýtus, který

¹⁸ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s. 75-77.

¹⁹ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s. 164-165.

²⁰ ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a králové starého Egypta*, s. 265.

popisuje, jak se stal bohem podsvětí. Tento mýtus má více verzí, ale asi nejlépe je zachycený v díle autora Plútarcha. Mýt o Usirovi a Isis.²¹

Mýtus je o čtyřech dětech boha země Geba a jeho ženy a sestry Nut, bohyně oblohy. Usir jakožto nejstarší z nich dostal vládu nad Egyptem a spolu se sestrou Isis, která se stala jeho manželkou, vládl moudře a spravedlivě. Často dokonce odcházel směrem na jih, aby tam učil ostatní národy, jak obdělávat půdu a jak uctívat bohy. V době jeho nepřítomnosti, ho v Egyptě zastupovala Isis. Jeho bratr Sutech na něj žárlil, a proto nastražil past. Vytvořil překrásný sarkofág ve velikosti bratra a šel na hostinu, na které Usir byl. Tam začal rozhlašovat, že kdokoliv, kdo se do toho sarkofágu položí a padne mu, ten si ho může nechat. Když se však Usir položil do sarkofágu, Sutech ho v něm zavřel, zapečetil ho a hodil do Nilu. Isis ho dlouho hledala, ale nakonec ho našla daleko na pobřeží u krále z Byblu. Když se jí konečně povedlo sarkofág získat, vrátila se s ním do Egypta. Ale Sutech se to dozvěděl, sarkofág jí sebral a ostatky Usira rozsekal na čtrnáct částí. Ty pak rozházel po světě, aby Usirova duše (takzvaná Ka) nedošla klidu. To ale Isis nezastavilo a spolu s jejích sestrou Nethfydou kousky opět našly a poskládaly zpět. Usir oživil na dostatečně dlouhou dobu, aby stihl s Isis zplodit syna Hóra, a poté se odebral do podsvětí, kde se stal jeho vládcem. Mezitím Hór bojoval a zvítězil nad Sutechem a vládcem lidského světa se stal on.²²

2.5 Podsvětí

Egyptská říše mrtvých se lehce liší od ostatních. Než Egypt'an vůbec stane před posledním soudem, musí projít mnohými překážkami a také sedmi branami. Tuto cestu popisují hned tři knihy: *Kniha pyramid*, *Kniha dvou cest* a *Texty rakví*.²³ Egypt'ané podsvětí nazývali Duat a věřili, že skrz něj putuje slunce přes noční hodiny. Ve Staré říši měli za to, že podsvětí plulo kdesi v prostoru, ale od Střední říše bylo umístěno do podzemí. Než se mohli zesnulí dostat ke zmíněnému soudu, museli být na tyto překážky rituálně, morálně a znalostně připravení.²⁴ Mrtví postupovali stejnou cestou jako sluneční bárka a proto se po cestě kromě nástrah setkávali také s démony, kteří byli ozbrojeni různými druhy zbraní. Pokud mrtvého chytili tak mu usekli hlavu nebo ho rozsekali na kousky. Nejnebezpečnějším z démonů byl obří had Apop, se kterým musel Re na své

²¹ DAVIDOVÁ, R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*, s. 161.

²² Kolektiv autorů. *Tajemství kolem nás: záhady přírody, dějin, vědy a náboženství*, s. 30-31.

²³ COTTERELL, A. *Mytologie: bohové, hrdinové, mýty*, s. 47.

bárce pravidelně bojovat. Největší obranou zemřelého bylo, když se naučil jména a charakteristiky všech démonů. Zároveň také musel znát správná zaříkávadla proti různým léčkám a musel znát i teologii boha Re.²⁵

2.5.1 Bytosti podsvětí

Anubis

Bůh mrtvých, pohřbů, mumifikace a vzkříšení. Anubis je vyobrazován se šakalí hlavou a bývá spojován s mumifikací, pohřbem a ochranou hřbitovů. Dohlíží na podsvětí spolu s Usirem. Původně balzamoval mrtvé a soudil je pouze on, ale později souzení mrtvých přešlo na Usira a Anubis se stal jeho věrným služebníkem. V mýtu o Usirovi to byl právě Anubis kdo chránil Eset s Hórem zatím co je Sutech hledal, a pomohl jí mumifikovat tělo Usira. Lidé se k němu modlili pro ochranu jejich hrobů. V poušti byl totiž velký problém se šakaly a dalšími šelmami. Hroby, které nebyly dostatečně hluboké, byly často těmito zvířaty vyhrabány. Původ jeho jména není jistý. Egypťané jeho vznik připisují různým hrám se slovy. Pozdější texty zmiňují, že Anubis je syn Nebthety, která ho počala s Reem, Sutechem nebo Usirem. Podle Plutárcha ho údajně zplodila s Usirem, když byl opilý. Eset se to později dozvěděla, ale stejně se chlapce ujala a vychovala ho.

Maat

Bohyně pravdy, spravedlnosti a řádu. Je zastupitelkou jejich *maat*, což byl pro Staroegyptěany smysl života a absolutní řád. Kdyby byl ohrožen *maat*, tak by byl ohrožen život samotný. Maat určuje vše od přírody až po životy lidí. Opakem *maat* byl *isfet*, jenž představoval veškerý chaos světa. Ve střední říši se objevuje jako had Apop, který bojuje s Reem na jeho sluneční bárce, když proplouvá skrz podsvětí.

Od každého Egypťana se očekávalo, že bude dodržovat *maat* a žít podle jeho pravidel. *Maat* totiž vytvářel rovnováhu mezi bohy a lidmi. Bez něj by byl svět uvržen do chaosu. Samotná bohyně Maat byla zobrazována jako žena s pštosím perem na hlavě.

V podsvětí byl *maat* hodně důležitý a proto bohyně Maat často spolupracovala s Usirem na dodržování řádu v podsvětí. Maat samotná hraje velkou roli také v podsvětním soudu, který bude rozebírán v pozdější podkapitole.

²⁴ JANÁK, J. *Staroegyptské náboženství II, Život a úděl člověka*, s. 6-8.

²⁵ *Egypt: symbolismus a archeologie*, s. 194-197.

Kult Maat byl významně ovlivněn samotným panovníkem a post kněze Maat byl brán jako velká pocta, takže se jím většinou stávali vysocí úředníci, pravděpodobně ti co zastávali post soudce.²⁶

Aker

Aker byl zmiňován především v textech pyramid. Byl bohem, který označoval a chránil vstup do podsvětí. Byl popisován jako pruh země, který je na koncích zakončen buď lidskou hlavou, nebo hlavou sfingy.²⁷

2.5.2 Ka, Ba, Ach

Jedná se o tři velice důležitá slova, která se opakují v egyptských posmrtných spisech. Dala by se překládat jako „duše“, to však nezahrnuje celkový význam těchto slov.

Ka byla ta část „duše“, která byla spojována s fyzickým tělem. Po smrti zůstávala uvnitř těla a spojovala tak zesnulého s jeho tělem i po tom co odešel do záhrobí. Egyptané věřili, že i po smrti *Ka* potřebuje živiny a z toho důvodu pozůstalí nosili do hrobky jídlo a pití jakožto obětiny. Symbol *Ka* byl vyobrazován v hieroglyfech jako dvojice paží.

Ba byla naopak ta část „duše“ v jejíž formě zemřelý odcházel do podsvětí. Pokud by se měla k něčemu přirovnat tak *Ba* byla něco jako lidská osobnost, jednání a morálka. Hieroglyf, který *Ba* znázorňoval, byl pták Jabiru.

Ach zřejmě znázorňovalo spojení *Ka* a *Ba* v době smrti. V případě, že se toto spojení nepodařilo, tak jedince čekala věčná smrt. *Ach* jakožto hieroglyf je vyobrazen jako Ibis s chocholkou.

Všechny tyto tři části byly nezbytné pro život v záhrobí. Mimo nich byli také důležití stín a jméno. Obojí nesmělo být zapomenuto a muselo být chráněno. Posmrtný život měl tedy vypadat jako Nilské údolí s věčným nadbytkem všeho potřebného.²⁸

2.5.3 Smrt očima Egyptanů

Pro pochopení egyptského pohledu na smrt je nutné si uvědomit, že Egyptané viděli svět a čas cyklicky a duálně. Jelikož neustále sledovali změnu dne a noci, ročních

²⁶ HAMILTON, E. *Mythology: timeless tales of gods and heroes*, s. 23.

²⁷ FORMAN W., QUIRKE S. *Posmrtný život na Nilu*, s. 180.

²⁸ GAHLIN, L. *Egypt: bohové, mýty a náboženství: fascinující průvodce lákavým světem mýtů a náboženství starověkého Egypta*. s. 143.

období a planet, jejich pohled na svět je postaven na principu zániku a obnovy. Smrt pro ně tedy byla narušením tohoto koloběhu. Proto si také vytvořili pokračování tohoto koloběhu i po smrti.²⁹ „*Doba spočinutí ve stavu bez řádu a života však představovala jak moment největšího ohrožení existence, tak jediný zdroj obnovy a vzkříšení.*“³⁰

Na jednu stranu zde byla smrt největším nepřítelem a nenáviděným momentem, ale na druhou stranu cosi tajemného a neobjevitelného.

Proto pro Egyptany začalo být velice důležité žít svůj život naplno a v radosti. Neznamená to však žít bohémským stylem života a narušovat řád *maat*. Nepohrdali smrtí. Spíše naopak, připravovali se na ni. Egyptané si ještě před svou smrtí stavěli svá posmrtná obydlí. Ta byla samozřejmě odlišná, záleželo na společenském postavení. Společenské postavení ovlivňovalo dokonce i místo na kterém byla hrobka postavena. Od pyramid až po malé hrobky vše muselo dodržovat tento řád.

Kromě výstavby hrobek zakládali bohatší Egyptané také zádušní kultury, které jim měly nosit obětiny po jejich smrti.³¹

„*Dále byla důležitá výzdoba hrobky. Většinou chtěl její majitel upoutat pozornost. Nápis a výzdobou hrobky se tedy snažili oslovit kolemjdoucí, přesvědčit je o svém pozemském i posmrtném významu, a přimět je tak aby předložili obětiny či pronesli obětní formuli.*“³²

Pyramidy měla ve střední říši královská rodina vytesané přímo do skály. Bohužel z textů v nich se z této doby moc nedochovalo. Nejvíce se čerpalo z hrobek vyšších hodnostářů, kteří chtěli mít své hrobky co nejvíce podobné těm královským. Ti pak měli texty nejčastěji vepsány uvnitř a okolo rakve.³³

2.5.4 Pohřbívání

Egyptané byli zpravidla pohřbívání s věcmi, které potřebovali za svého života. To zahrnovalo například kuchyňské náčiní, zbraně nebo nářadí. Věřili totiž, že tyto nástroje se jim budou hodit i v záhrobí.³⁴ Dále jim byly do hrobu ukládány také ochranné amulety. Tyto amulety měly určená místa na těle, kam se pokládaly a měly zemřelému

²⁹ JANÁK, J. *Staroegyptské náboženství I.*, s. 204.

³⁰ JANÁK, J. *Staroegyptské náboženství II, Život a úděl člověka*, s. 171.

³¹ JANÁK, J. *Staroegyptské náboženství II: Život a úděl člověka*, s. 171-174.

³² JANÁK, J. *Staroegyptské náboženství II: Život a úděl člověka*, s. 171-174.

³³ FORMAN W., QUIRKE S. *Posmrtný život na Nilu*, s. 70.

³⁴ GAHLIN, L. *Egypt: bohové, mýty a náboženství: fascinující průvodce lákavým světem mýtů a náboženství starověkého Egypta*. s. 34.

pomoci proti démonům, kterým musel v záhrobí čelit. Můžeme se setkat například s Hórovým okem nebo Broukem skarabem. Zesnulý měl také v některých případech papyrus s instrukcemi, ale většinou byl popsán přímo samotný sarkofág. Bohatší lidé a faraoni měli v hrobech také vešebty, nebo symboly některého z bohů např. Iminuta, což byl fetiš boha Anupa. Když si představíme egyptský pohřeb, nezaměnitelně k němu přiřazujeme mumifikaci. Ta ale nebyla tak běžná, jak by se mohlo zdát. Balzamování i mumifikace byly náročné a pro spoustu lidí se jednalo o příliš nákladnou záležitost. Z tohoto důvodu si jí mohlo dovolit pouze zámožnější obyvatelstvo. Zachovala se i spousta hrobek zemřelých z nižších tříd. Pohřbívání v rozpáleném písku těla mumifikovalo a udrželo po staletí prakticky neporušená.³⁵

2.5.5 Posmrtný soud

Posmrtný soud se poprvé objevil ve Střední říši v Textech rakví. Zatím zde nejsou detailně popsány soudy o zesnulých, ale již jsou naznačeny začínající soudy, kde přezkoumávali, zda pošlou zesnulého do blaženosti nebo do zatracení. To vše zřejmě začalo mýtem o Usirově soudu s jeho bratrem Sutechem, kde se soudili kvůli Usirově vraždě.

V Knize mrtvých je pak detailněji popsán průběh soudu. Ten se skládal z několika částí. Poté, co se zemřelý dokázal dostat přes všechny překážky a nástrahy po cestě do podsvětí, tak stanul před soudem. Zesnulý se zde musel oprostít od svých chyb a provinění. Proto předstoupil před Usira a tribunál dvaadvaceti bohů v Síni dvou pravd, kde se měl zpovídat ze všech svých provinění. Kromě Usira zde byla přítomna i bohyně Maat, která na velké dvouramenné váhy položila symbol *maat*, pštroší pero. Na druhou stranu bylo položeno srdce zemřelého. Následně se musel zpovídat před soudem.³⁶ U tohoto procesu musel vyjmenovat jména všech přítomných bohů a musel od přísáhnout, že se za svého života neprovedl žádný z dlouhého seznamu hříchů. Mezi těmito hříchy byly vážnější hříchy jako například krádež, ale i menší, takřka nesmyslné jako například zvýšení hlasu.³⁷ Když jeho svědomí a zodpovědnost neobstáli tak neuspěl a byl předhozen démonce Amemait, která ho pohltila. Amemait, nebo také Velká požiračka,

³⁵ GAHLIN, L. *Egypt: bohové, mýty a náboženství: fascinující průvodce lákavým světem mýtů a náboženství starověkého Egypta*, s. 146-147.

³⁶ JANÁK, J. *Staroegyptské náboženství II.: Život a úděl člověka*, s. 207-213.

³⁷ GAHLIN, L. *Egypt: bohové, mýty a náboženství: fascinující průvodce lákavým světem mýtů a náboženství starověkého Egypta*, s. 144-145.

symbolizovala druhou smrt, která již byla definitivní.³⁸ Pokud se mu uspět povedlo tak byl propuštěn na Pole Hetep. Tato pole byla jinak nazývána také pole „obětí“ nebo „uspokojení“. Egyptané je viděli jako zemi bohatství, která obsahovala pole plná vody, pšenice a ječmene. Kolem rostly stromy obsypané různými druhy ovoce.³⁹

2.5.6 Posmrtné texty a sošky

Egyptané si pro svou cestu do podsvětí vytvořili texty, které sloužily jako návod jak dosáhnout podsvětí, a některé i o pozdějším životě v podsvětí. Tyto texty, které teď nazýváme knihami, byly původně napsány na různorodých materiálech. Byly na zdech hrobek, na sarkofázích, na obinadlech mumie, na amuletech a dalších věcech přítomných v hrobě, ale i na papyrosu, který pak pozůstalí vkládali do hrobu.⁴⁰

Knihy pyramid

Tyto texty se objevují již ve Staré říši na zdech posledního panovníka 5. dynastie, Venise. Nejdřív byly psány jen na zdech, kde byl uložen sarkofág, ale později se rozšiřují přímo na sarkofág a do dalších síní hrobky. V těchto textech se poprvé detailně popisuje Usir, mýtus o něm a Eset a Horův nástup na trůn. Texty ze Střední říše na ně později začaly navazovat. Tyto spisy sloužily nejprve exkluzivně pouze vladařům, ale postupně se dostaly i ke šlechtě.⁴¹

Texty rakví, Kniha dvou cest

Když se vidina posmrtného života začala postupně rozšiřovat od panovníka mezi šlechtu, bylo potřeba vytvořit nové texty, které by mohli tito šlechtici využívat. Těmito texty byly Texty rakví, které své jméno získaly díky tomu, že se psaly na vnitřní stranu rakve.⁴²

Jelikož Texty rakví navazují na Texty pyramid, je většina textu v nich obsažená společná nebo podobná, přesto obsahují Texty rakví i spoustu nových informací. Například Apopa, který byl velkým hadem a démonem chaosu, který bojoval s bohem Re na jeho sluneční cestě. Cesta do podsvětí byla detailněji popisována a stávala se

³⁸ JANÁK, J. *Staroegyptské náboženství II.: Život a úděl člověka*, s. 207-213.

³⁹ GAHLIN, L. *Egypt: bohové, mýty a náboženství: fascinující průvodce lákavým světem mýtů a náboženství starověkého Egypta*, s.141.

⁴⁰ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s. 195-196.

⁴¹ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s. 196-197.

nebezpečnější díky novým překážkám, a také se poprvé objevuje posmrtný soud. Usir byl pevně zasazen do Duatu, kde se začalo utvářet podsvětí tak jak ho známe dnes.⁴³

„Texty rakví představují soubor čítající zhruba 1185 říkání, z nichž je část doložena pouze jednou a nachází se v nich také značné lokální odlišnosti. Jsou zapsány tzv. střední egyptštinou, která často přechází k archaičtější egyptštině staré. Říkání jsou řazena do vertikálních sloupců v kurzívních hieroglyfech nebo rané hieratice. Na rozdíl od Textů pyramid je většina oddílů opatřena názvem, jenž se většinou umisťoval na začátek textu.“⁴⁴

Na přelomu 12. a 13. dynastie se začíná objevovat tzv. *Knihou dvou cest*. Tato „knihou“ je vlastně mapa a popis dvou cest skrz podsvětí. Mohla být nalezena na dnech rakví, a postupně se rozšířila z města Lištu skrz Dolní Egypt. Mapa, kterou tato „knihou“ obsahuje, znázorňuje dvě cesty. Modrou a černou. Tyto dvě cesty vedou okolo Ohnivého jezera. Texty pak popisují ohnivě překážky, démony a brány, které na cestě jsou. *Knihou dvou cest* byla průvodcem podsvětím a ukazatelem nejbezpečnější cesty skrze něj.⁴⁵

Vešebty

Vešebty byly malé sošky (většinou vytvořené z kamene nebo ze dřeva), které byly přidávány do hrobu spolu s další pohřební výbavou. Soška vypadala jako mumie a jejím úkolem bylo zastupovat zemřelého v podsvětí, pokud by byla potřeba vykonávat nějakou těžkou práci. Jelikož podsvětí v této době mělo představovat kolektivní svět odrážející ten na povrchu, tak byly sošky zřejmě nejprve vytvořeny pro šlechtu a majetnou vrstvu, aby je zastupovaly při různých fyzických pracích. Později se tyto sošky začaly objevovat i u panovníka. Na konci 12. dynastie byl na vešebty psán i text který byl později přepsán do 6. kapitoly v *Knize mrtvých*:⁴⁶

*„Ó vešebte,
až budu povolán a bude mi určena jakákoliv práce,
vykonávaná tam v říši mrtvých,
což působí nepříjemnosti člověku,
když má nějakou povinnost,*

⁴² JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s. 197-198.

⁴³ FAULKNER, R. O. *The Egyptian Book of the Dead*, s. 140.

⁴⁴ JANÁK, J. *Staroegyptské náboženství I.*, s. 204.

⁴⁵ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s.197-199

⁴⁶ JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*, s. 199.

*na tebe připadne tento úkol:
pracovat na polích, zavlažovat břehy
a přenášet písek z východního břehu na západní!
Pak odpovíš: „Provedu, zde jsem!“⁴⁷*

⁴⁷ *Staroegyptská Kniha mrtvých*, s. 21.

3 ŘECKO

3.1 Historie

Vývoj řeckého náboženství tak jak ho známe dnes, začal okolo roku 2000 př. Kr., s příchodem indoevropských kmenů na území pozdějšího Řecka. Každý z kmenů si přinesl novou kulturu, zvyky a jazyky. Postupem času začaly mísit a měnit, do podoby klasického řeckého náboženství jak jej nyní známe.⁴⁸ Nové kmeny byly Homérem nazývány Achajové, Danaové nebo Argejci. Přišly ze severních částí balkánských ostrovů nebo z jihu Ruska. Postupně se pak v oblasti Řecka smísily s kulturou minojskou a vznikli mykénští Řekové. A z této kultury pak vzniklo 12 původních olympských bohů.⁴⁹

3.2 Antická mytologie

Antická mytologie je mnohem známější než egyptská, ale to neznamená, že je méně složitá. Podle bájí se vystřídala tři období. Období Gaii a starších bohů, po nich přišlo období titánů a po nich nakonec období nejmladších, olympských bohů.

Přesněji, podle řeckých bájí byl na počátku Chaos a z něj vzešli první bohové: Eros (bůh vášně), Nyx (bohyně noci), Tartarus a Gaia (bohyně Matka Země). Nyx pak stvořila Thanatose, jenž byl zosobněním smrti, Hypnose - to byl spánek, Nemesis bohyni pomsty a Móm bohyni pomluvy. Gaia mezitím stvořila Úrana, jenž se stal nebesy a s ním pak zplodila dvanáct Titánů, Kyklopy a Hekatoncheiry. Úran však potomky nenáviděl a poté co svrhl Hekatoncheiry do hlubin Tartaru, jeden z jeho titánských synů Kronos vzal železný srp a otce rozsekal. Poté nastala vláda Titánů. Kronos se stal jejich vládcem a se svou sestrou Rheiou zplodil první olympské bohy. Kronos se ale začal bát, že se mu stane totéž, co jeho otci a začal své děti polykat. Rheie se povedlo zachránit nejmladšího Dia tím, že ho zaměnila za kámen a dítě schovala. Když Zeus dospěl, vrátil se a donutil Krona vyvrhnout jeho sourozence. S těmi pak Krona a ostatní Titány porazil a uvěznil v Tartaru.⁵⁰

⁴⁸ HOŠEK, R. *Náboženství antického Řecka*, s. 13-14.

⁴⁹ GELDARD, R. G. *Esoterické Řecko: průvodce po posvátných místech*, s. 164-165.

⁵⁰ BONNEFOY, Y. *Greek and Egyptian mythologies*, s. 66-68.

3.3 Hlavní bohové

Zeus

Nejvyšší z bohů a vládce bouří a blesků. Spolu se svou ženou Hérrou vládne na Olympu. Přesto, že v konečné verzi řeckého pantheonu je Zeus nejvyšším bohem, přišel mezi bohy jako poslední. Přivedl si ho s sebou do Řecka kmen Dóřů. Zeus byl z počátku bohem, který chránil jejich náčelníka. Už v té době byl chápán jako otec rodu, ale jeho ochrana se postupně začala rozšiřovat na celá města. Diův kult patřil k nejrozšířenějším a na každém dvoře měl každý občan pro něj malý oltář. Jak jeho popularita sílila, začala se jeho moc rozšiřovat na větší a větší oblasti. Od domu se dostal k ochraně obce atd. Postupně ho lidé začali vidět jako nejvyššího boha a připsali mu schopnosti nad přírodou, zejména mu pak nad hromy a blesky. Stále více lidí se k němu začalo obracet a Zeus se postupně stal vládcem všech bohů.⁵¹

Poseidon

Stejně jako jeho bratři Zeus a Hádes i on dostal část světa. Poseidon se stal vládcem všech moří, oceánů a zemětřesení. Měl svůj palác hluboko v moři, kde žil se svou manželkou Amphitrite, ale často pobýval také na Olympu.⁵² Poseidona si často lidé představovali jako koně nebo býka vystupujícího z moře. Tento výjev vyjadřoval sílu a plodnost vod a jejich božstev. Často mu proto byli koně a býci obětováváni a jeho sochy byly stavěny u koňských závodů. Stal se tak i ochráncem koní. Poseidonův kult se řadí do mykénské kultury. Asi nejvíce zaujatí jím byli lidé v Pylu. Měl zde mnoho slavností, kněžích a velký chrám. O tomto místě bylo psáno v také *Oddysee*. *Télemachos* sem šel hledat svého otce. Je ale nutné podotknout, že zprvu byl Poseidon spojován hlavně se sladkými vodami a teprve, když se rozšířil rybolov a mořeplavectví, tak se k němu lidé začali modlit jako k vládci moří.⁵³

Athéna

Často také *Pallas Athéna*¹, dnešní bohyně válečné strategie a moudrosti. Jsou dvě báje o tom, jak Athéna vznikla. Co mají společného je, že ani v jedné bájí nebylo potřeba k jejímu zrození matky. V první známější legendě byla Athéna stvořena z *Diovy* hlavy.

⁵¹HOŠEK, R. *Náboženství antického Řecka*, s. 74.

⁵²HAMILTON, E. *Mythology: timeless tales of gods and heroes*, s. 23.

⁵³HOŠEK, R. *Náboženství antického Řecka*, s. 63-64.

Zeus si rozsekl lebku a z ní vyskočila Athéna. Druhá legenda je mnohem starší, podle ní se zrodila v Tritónském jezeře daleko na západě.

Pro mykénský lid byla Athéna jedním z nejdůležitějších božstev. Její tradice u něj byla hluboce zakořeněna. Chránila paláce a pomáhala ve válce, později se stala i bohyní antického zemědělství, a to díky tomu, že jeden z jejích symbolů byla oliva. Jednou z věcí, o kterou se často vedly spory, byly Palladiony, sochy bohyně Athény. Věřilo se, že je v nich ukrytá moc bohyně a že chrání město, ve kterém socha je. Města si je proto vzájemně mezi sebou snažila ukrást.⁵⁴

Afrodita

Bohyně lásky a krásy, která okouzlovala jak bohy, tak lidi. Podle Homéra byla Afrodita dcera Dia a Dione, ale podle básníka Hésioda byla zrozena tím, že vystoupila z mořské pěny.

Afrodita přesto, že má množství chrámů, má však velmi málo kultů a není úplně jisté, odkud vlastně přišla. Protože Afrodita byla kromě lásky také bohyní sexuální touhy, byla v některých jejích chrámech obvyklá prostituce (např. v Efesu). V chrámech na Kypru zase byla tradice, podle níž před svatbou musely nevěsty věnovat svou nevinost neznámé osobě. Na pohoří Hyméttos je pramen, který byl zasvěcen Afroditě, a chodily k němu ženy, které nemohly otěhotnět, nebo měly problémy s porodem. Afrodita má jako bohyně lásky i řadu průvodců, mezi nimi byl například Eros, který byl amorem lásky, Himeros, který představoval touhu a Pothos, který byl žádostivost.⁵⁵

Héra

Vládkyně Olympu, manželka a sestra Dia. Byla patronkou manželství a ochránkyní manželek. Byla to nesmírně žárlivá bohyně, velmi špatně snášela manželovy časté výlety za jinými ženami a krutě je za to trestala. Ani když nevěděly, že jde o Dia nebo ho odmítaly, je nezachránilo. Trestala jak ženy, tak jejich polobožské děti. A nebyly to jen ženy, které sváděl Zeus. Kdyby nebylo Héry, Trojská válka mohla skončit mírem. Ale Héra byla rozezlená, že si Paris vybral Afroditu místo ní a tak se postavila na stranu Řeků, poštvala je proti Tróje a nezastavila se, dokud Troja nelehla popelem. Její kult byl viděn ve Spartě, v Mykénách, Korintu, Sikyónu, Tiryntu, Pylu a v Argu.⁵⁶

⁵⁴ HOŠEK, R. *Náboženství antického Řecka*, s. 50-51.

⁵⁵ HOŠEK, R. *Náboženství antického Řecka*, s. 58-59.

⁵⁶ HAMILTON, E. *Mythology: timeless tales of gods and heroes*, s. 22-23.

Déméter

Bohyně přírody a matka Persefony. Její nálada ovlivňuje přírodu a podle mýtů její smutek zapříčiňuje podzim a zimu. Déméter se v básních Homéra příliš často nevyskytuje, zřejmě proto, že nejsilnější byl její kult v předřecké době. Déméter většinou nezasahuje do děje a pouze se objevuje jako dárkyně úrody nebo se svou dcerou Persefonou. Jeden z jejích svátků je např. svátek Thesmoforií, který byl tajuplným svátkem trvajícím tři dny. Směly se ho účastnit jen vdané ženy, obřad se konal v Athénách, kde spolu po tři dny ženy žily a prováděly různé rituály a oběti. Tento svátek měl přinést následující rok bohatou úrodu.⁵⁷

Hefaistos

Bůh ohně a řemeslnictví. Hefaistos je jediný z bohů, který je ošklivý a zdeformovaný. Je synem Dia a Héry, ale v některých bájích se píše, že je jen Héry, která se pokusila ze sebe stvořit dítě tak, jako Zeus stvořil Athénu. Když zjistila, jak ohyzdný Hefaistos je, shodila ho z Olympu. To ale bylo v dávné minulosti a v žádném případě nebyl Hefaistos vyhnán z Olympu. V Homérových příbězích je Hefaistos velice vážený mezi bohy hlavně díky svým řemeslným schopnostem. Tvoří a opravuje pro ně jejich brnění, zbraně, ale i různé předměty. Jelikož je Hefaistos velice mírumilovný bůh, byl mezi lidmi velmi populární.⁵⁸

Apollon (Phoebos)

Apollón byl bůh, který měl nadání ve velmi mnoha směrech, více než je obvyklé. Jedním z hlavních symbolů a nadání, které měl, bylo umění. Apollón byl patron všech umělců a často mezi lidi posílal své Múzy, aby je inspirovaly. Tento aspekt jeho božství znázorňovala zlatá lyra, kterou nosil všude sebou a hrál na ní pro ostatní bohy. Dalším z jeho atributů byl stříbrný luk, který značí nadání pro lukostřelbu. Dále byl také bohem léčení a Egypťané věřili, že právě on naučil první lidi umění léčit. Zároveň také byl patronem věštírů. To on vybíral nové Sibylky. Říkalo se, že je ze všech bohů nejvíc

⁵⁷ HOŠEK, R. *Náboženství antického Řecka*, s. 58-59.

⁵⁸ HAMILTON, E. *Mythology: timeless tales of gods and heroes*, s. 32-33.

„řecký“.⁵⁹ Jeho kult se začal objevovat mezi 1 až 2 tisíciletím př. Kr. v řeckých osadách na pobřeží malé Asie. V té době byla nejslavnější pro Apollonův kult oblast v Didymě, která se nacházela u města Milétu a Klaros. Zhruba v 9. století př. Kr. se ale kult dostal i do Delf. Tam pak kolem 8-7 stol. př. Kr. vznikla jedna z nejznámějších řeckých věštíren a spolu s ní i mýtický příběh o Apollónovi. V tomto mýtu Zeus poslal Apollóna ulovit Pythóna, velkého draka a syna bohyně Gé. Apollón Pythóna porazil a tím také vytlačil předřecký kult pryč z Delf. Jejich věštírna se stala jeho a on také okamžitě poslal do věštírny své kněžky. Řekové měli na počest tohoto mýtu slavnost. Jmenovala se Stepérion a konala se jednou za devět let.⁶⁰

Artemis

Dvojčce Apollóna a dcera Dia a Letó. Artemis je jednou ze tří panenských bohyň Olympu. Je bohyní lovu, lesů a jejich obyvatelstva. Ve svém znaku má pochodeň a šípy.⁶¹ Je možné, že Artemida dříve bývala mykénská a krétská bohyně zvěře Pothnia thérón, která měla také v symbolu luk a doprovod zvěře. Na počest Artemidy byla v Athénách konána slavnost Elafébolia (lov na jelena). Obětovali se při té příležitosti jeleni z pšeničného těsta, medu a sezamu. Tito jeleni z těsta sloužili jako náhrada za živé jeleny. Ve Spartě se v tomto kontextu provádělo každoroční mrskání efěbů (mladých vojáků na dvouleté službě), které jim mělo dát sílu toho prutu.

V Thébách, v Athénách a v Korintu začali Artemis nazývat Eukleis, což znamená bohyně dobré pověsti a stejně pojmenovali také slavnost, kterou se pro ni poté pravidelně konala v Korintu. Artemis má ještě spoustu dalších podob v řadě měst. Každá oblast si jí trochu upravila podle vlastní kultury.⁶²

Ares

Bůh války a syn Héry a Dia. Homér o něm píše v Iliadě, že ho oba rodiče nenávidí. Ares je zde popisován jako zlý a nemilosrdný. Často je v Homérových básních také zbabělý, protože utíká kdykoliv je zraněn a přehnaně reaguje na bolest.⁶³

Původně z mykénské doby vzešli dva bohové války: Ares a Enyalios. Není jasné, který z těchto dvou bohů přišel první, ale jelikož Enyalios představoval bojový pokřik,

⁵⁹ HAMILTON, E. *Mythology: timeless tales of gods and heroes*, s. 25.

⁶⁰ HOŠEK, R. *Náboženství antického Řecka*, s. 69-71.

⁶¹ HAMILTON, E. *Mythology: timeless tales of gods and heroes*, s. 27.

⁶² HOŠEK, R. *Náboženství antického Řecka*, s. 50-52.

⁶³ HAMILTON, E. *Mythology: timeless tales of gods and heroes*, s. 31.

zatímco Ares samotný střet, tak se jeho kult pomalu zmenšil, a nakonec byl pohlcen Aresem. Samotný Aresův kult přišel nejspíše z Thrákie, ale to byl hlavně Homérův názor a nedá se plně ověřit.⁶⁴

Dionýsos

Bůh vína a plodnosti. Často o něm slyšíme ve spojení s jeho kultem bakchantek/bakchantů, kteří často dováděli pod vlivem alkoholu a drog. Při těchto oslavách někdy docházelo i k rituálním vraždám a byly celkově pro okolí nebezpečné, protože tyto skupiny byly pod vlivem návykových látek a nepředvídatelní. Dionýsos a se svým kmenem nejpravděpodobněji přišel spolu s thráckými kmeny. Dionýsův kult je výrazně odlišný od ostatních. V jiných kultech dominuje modlitba a oběti bohům s cílem naklonit si je a získat jejich pomoc či splnění přání. Příslušníci Dionýsova kultu měli za to, že se ke svému bohu mohou přiblížit prostřednictvím extáze, kdy jejich duše vystoupí z těla. A právě proto měli své slavnosti plné alkoholu, hudby, šíleného dovádění a orgií.⁶⁵

Hermes

Hermes je syn Dia a Mayi, dcery Atlase. Posel bohů a patron poslů a zlodějů. Zároveň byl ustaven bohem pocestných a také jedním z podsvětních božstev. Byl to právě Hermes, kdo odváděl duše zemřelých do podsvětí. Hermes sice nemá mnoho svátků, mnoho z nich je však velice zajímavých. Např. Hermania – svátek, při kterém se v jeden den všechna společenská postavení v domě vyměnila, pánové sloužili sluhům a sluhové rozkazovali pánům. Na Samu měli zase svátek, při kterém na jeden den byly povoleny krádeže.⁶⁶

Hádes

Syn Rhei a Krona a jeden ze tří hlavních bratrů. Poté, co porazili svého otce Krona, Zeus, Poseidón a Hádes si rozdělili svět. Hádes dostal na starosti podsvětí a temnotu. Jeho symbolem byla přilba. Později si vzal Persefonu, dceru Démétér. O Hádrovi není mnoho pověstí. Lidé se ho velice báli a snažili se co nejméně vyslovovat

⁶⁴ HOŠEK, R. *Náboženství antického Řecka*, s. 65.

⁶⁵ HOŠEK, R. *Náboženství antického Řecka*, s. 67-68.

⁶⁶ HOŠEK, R. *Náboženství antického Řecka*, s. 61-62.

jeho jméno. I jeho chrámy jsou často spojovány s chrámy Persefony a Démétér. Jako další znaky má žezlo, roh hojnosti, dvojzub a psa Kerbera.⁶⁷

3.4 Podsvětí

*„Zchytralý Odyssee, ty z Láerta vladyko jasný,
odvážný, jaký to ještě si vymyslíš smělejší skutek?
Jakpak sis mohl troufat jít do Hádu, ve kterém sídlí
mrtví zbavení smyslů – jen obrazy zesnulých lidí?“⁶⁸*

V podsvětí vládne bůh mrtvých Hádes a jeho manželka bohyně Persefona. O tom, jak toto místo vypadá, máme hodně dobrou představu hlavně díky Homérovi a Vergilioví, kteří podsvětí popsali ve svém díle *Odyssea* a *Aeneis*. Další představu můžeme mít z bájí o Persefoně a z báje o Orfeovi. Než se Řek dostal do podsvětí, potřeboval v první řadě drachmy pro převozníka. Proto Řekové dávali svým zesnulým při pohřebním ceremoniálu pod jazyk minci. Do podsvětí je dovedl Hermes, dostal je až k řece Kókýtos, kde stanuli před převozníkem Charónem. Ten, pokud mu zaplatili, je převezl na druhou stranu. Následně musela duše projít okolo Kerbera, což je tříhlavý pes, který hlídá bránu, aby se do podsvětí nedostal nikdo, kdo nemá, a zároveň aby nikdo nemohl odejít. Pak je konečně čeká soud, u kterého se rozhodne, kam vlastně půjdou.⁶⁹

3.4.1 Bytosti podsvětí

Kerberos

Kerberos byl syn Tyfóna. Giganta, kterému Gaia nařídila zničit Olymp, ale neuspěl a byl svržen do Tartaru. Byl popisován jako trojhlavý nebo dvojhavý pes a jeden ze symbolů Háda. Hlídal vždy u brány podsvětí, aby se žádná duše nevrátila zpět do země živých.

*„Kerberos, obrovský pes, v těch místech z trojité tlamy
štěká, v protější sluji je rozložen — náramné zvíře.“⁷⁰*

⁶⁷ RUTH, F. *Bájesloví řecké i římské I.*, s. 226-229.

⁶⁸ HOMÉROS. *Odysseia*, s. 225.

⁶⁹ RUTH, F. *Bájesloví řecké i římské II.*, s. 38-39. a

HAMILTON, E. *Mythology: timeless tales of gods and heroes*, s. 25.

⁷⁰ VERGILIUS. *Aeneis*, s. 176.

Sice byl velice vzteklé a pozorně hlídající stvoření, ale bylo několik způsobů jak ho uklidnit nebo dokonce uspat. Např. kněžka, která přišla s Aeneasem mu hodila medový koláček, nebo Orfeus když sem přišel zachránit svou ženu vytáhl lyru a zpíval mu dokud se neuklidnil. Jednou byl Kerberos dokonce unesen z podsvětí Héraklem, který ho potřeboval na splnění úkolu. Po tom co jej předvedl králi tak ho zase vrátil do podsvětí.⁷¹

Charón

Převozník přes řeku Kókýtos a syn Ereba a Nyx. Aby však duši převezl na druhou stranu, musela mu zaplatit, proto Řekové pohřbívali mrtvé s obolem (drobná stříbrná mince) pod jazykem, jako výkupným, za které mohli být převezeni. O Charónovi píše Vergilius ve svém díle toto:

*„Strážcem proudů těchto a vod jest převozník hrozný,
Charón, strašlivý špinou — hle chumáč šedivých vousů
na bradě rozčuchán je, zrak strašným plamenem stojí,
z plecí pak, uzlem spjaté, mu visí špinavé roucho.
Odráží bidlem loďku a v běhu ji plachtami řídí,
kdykoli v tmavém člunu má převézt přes vodu duše;
starý již muž, však jadrné Charón má stáří a jaré.“⁷²*

Soudci posledního soudu

Původně byl soudcem pouze samotný Hádes. Tahle pozice však později přešla na tři vybrané osoby: Aiakose, syna Aiginy a Dia, který soudil lidi z Evropy po jejich smrti. Rhandamanthyse, který byl bratrem krále Mínoa a učitelem Héraklea. Ten soudil lidi z Asie. Poslední z nich byl Mínos, syn Dia a Európe. Za svého života se často chodil radit s otcem ohledně zákonů a byl skvělým vládcem. Proto také rozhodoval v problémových případech jako byli například sebevrazi, děti a nebo nespravedlivě odsouzení. Duše předstupovaly před soudce nahé, takže žádné postavení nebo majetek nemohl soudce ovlivnit v jejich rozhodování. Soudci se pak rozhodli, do které části podsvětí duše půjdou.⁷³

⁷¹ RUTH, F. *Bájesloví řecké i římské II*, s. 228-230.

⁷² VERGILIUS. *Aeneis*, s. 172.

⁷³ RUTH, F. *Bájesloví řecké i římské II*, s. 229-230.

Hypnos a Thantalos

Dvojčata a děti Nyx (bohyně noci). Hypnos představuje spánek. Milosrdný a laskavý. Pomáhá lidem ulevit si po těžkém dni a konečně si odpočinout. Zatímco jeho bratr Thantalos zobrazoval neodvratitelnou smrt a odváděl lidi ze světa živých nemilosrdně a bez rozdílů. Nedal se uplatit ani usměrnit.⁷⁴

*„Dvě má bran bůh Sen, z nichž jedna je, jak se praví,
z rohu, již skutečným duchům je snadný povolen výstup,
druhá brána je lesklá a zrobená z bělostné sloně,
však jen vidění klamná z ní podsvětí vysílá ven.“⁷⁵*

Persefona (Koré)

Byla bohyně přírody spolu se svou matkou, dokud ji neunesl Hádes, ve chvíli kdy se procházela po louce a poodešla od své družiny. Persefona byla dcera Démétér a Dia. Později, když její matka hledala, co se dceři stalo, tak zjistila, že právě Zeus přislíbil svou dceru Hádovi. Když potom kvůli smutkem ztrápené matce umíral svět, musel Zeus upustit od slibu a nařídil bratrovi, aby Persefonu vrátil. Ten se ale dívky nechtěl vzdát a tak se uchýlil ke lsti, aby si jí v podsvětí udržel. Dal jí na cestu granátové jablko. Když pak snědla pár semínek, připoutalo jí to k podsvětí. Persefona pak musela zůstat v posvětí tolik měsíců kolik snědla semínek. Kdykoliv byla v podsvětí, tak země nahoře chřadla matčiným smutkem, ale jakmile vystoupila zpět na zem, země rozkvetla. Tímto si Řekové vysvětlovali roční období.⁷⁶

3.4.2 Rozložení podsvětí

Základní dvě části podsvětí jsou Tartarus a Erebos. Tartarus je propast, kam jsou posíláni hříšníci a kde jsou uvězněni titáni. Je to temná propast. Mnohem hlubší než samotné podsvětí. Hříšníci zde trpí, obtěžkáni zvláštními tresty, které odráží jejich hřích. Například Sisyfos byl úskočný král, který klamal lidi i bohy, pošpinil pověst nevinného člověka a uvěznil smrt na tak dlouho, že musel přijít Ares a osvobodit ji. Za to byl potrestán tím, že navždy musí válet balvan do kopce, nikdy ho však nedostane na až nahoru.

⁷⁴ HAMILTON, E. *Mythology: timeless tales of gods and heroes*, s. 39. a RUTH, F. *Bájesloví řecké i římské II.*, s. 237-238.

⁷⁵ VERGILIUS. *Aeneis*, s. 194.

⁷⁶ RUTH, F. *Bájesloví řecké i římské II.*, s. 219-221.

Erebovo tělo sloužilo jako zbytek podsvětí. Okolo něj protéká celkem pět řek: Styx (řeka neprolomitelného slibu, ke které bozi přísahali), Acherón (řeka utrpení), Léthé (řeka zapomnění), Flegethon (řeka ohně) a Kókýtos (řeka nářků). Za řekami a Kerberovou branou se rozléhají různá pole. Tam jsou po soudu rozdělovány duše. Duše, které neudělaly nic špatného, ale ani nic dobrého, jdou do asfodelových polí.

Na poli smutku pak končí všichni sužovaní nešťastnou láskou.

*„Ty, co ukrutná láska neb strašné souchotě sklály,
kryjí teď tajné stezky a halí myrtové háje
vůkol a trýzeň lásky i po smrti ještě je týrá.
Vidí tu Prokridu, Faidru a truchlivou Erifýlu,
na níž rány je zřít, jež syn jí zasadil krutý,
Euadnu, Pásifau a s nimi i Láodameji.
Také Kainis tu jest, kdys jinoch, nyní však žena,
neboť v dřívější tvar zas osudem vrácena byla.
Těž tam tyrská Didó, již čerstvá zhyzdila rána,
bloudí velkým lesem.“⁷⁷*

Tak jako hříšníci končili v Tartaru, i ti, co celý život konali dobro nebo zemřeli hrdinsky měli vlastní místo, které se nazývalo Elysia.

*„Na nivy élysélysijské tě pošlou bohové věční,
na samé hranice země, kde Rhadamanthys dlí rusý.
Na nich se nejsnáze žije a tyje smrtelným lidem:
není tam sněhových vánic ni bouří, ni lijáků prudkých,
stále jen zefyru dech tam s hlasným ševelem proudí,
poslán Ókeanem, by váním osvěžil lidi.“⁷⁸*

A pro ty opravdu výjmečné, co vykonali ty nejlepší skutky, jsou tu ostrovy blažených. Ti co se dostanou na tato dvě poslední místa se dokonce mohou rozhodnout pro reinkarnaci. Někde mezi těmito poli leží Hádův hrad, ale žádný z autorů ho blíže nepopisuje.⁷⁹

⁷⁷ VERGILIUS. *Aeneis*, s. 177.

⁷⁸ HOMÉROS. *Odysseia*, s. 214.

⁷⁹ HAMILTON, E. *Mythology: timeless tales of gods and heroes*, s. 39-41.

3.4.3 Orfeus a Euridika

Orfeus byl podle pověsti nejlepším zpěvákem v kraji a svým zpěvem okouzloval všechny okolo sebe. Nikdo ale nedokázal okouzlit jeho, kromě jeho manželky, krásné najády Euridiky. Jejich manželství, ale netrvalo dlouho protože, Euridika při jedné ze svých procházek šlápla na zmiji, ta jí uštkla a Euridika zemřela. Orfeus se nedokázal smířit s její smrtí a rozhodl se, že jí přivede z podsvětí zpět. Našel vchod, sestoupil do podsvětí a putoval k paláci. Nejdříve svým zpěvem uklidnil Kerbera, potom obměkčil i Cháróna, a když se konečně dostal až do paláce, tak se mu smutným zpěvem a prosbami povedlo přesvědčit i Persefónu s Hádem. Ti mu povolili vzít si Euridiku zpět pod podmínkou, že se na ní nepodívá dřív, než budou venku z podsvětí. Orfeus celou cestu zvládl odolávat, ale malou chvíli před koncem se neudržel, otočil se a za sebou už viděl jen černý stín vracející se do podsvětí. Orfeus zoufale prosil, aby se mohl vrátit, ale do podsvětí už se nedostal. Čtyři roky marně bloudil a smutně zpíval. Až jednou potkal Bakchantky. Ženy, kterým se dříve snažil, vyhnout. Opilé a napůl šílené ženy ho uslyšely zpívat, vrhly se na něj a pak ho umlátily kameny. Příroda plakala nad tou tragédií, ale Orfeus byl šťastný, neboť se mohl opět vrátit ke své manželce.

Tato báje krásně znázorňuje Homérovo pojetí duší v podsvětí, konkrétně na asfodelových polích. Zároveň také ukazuje, že to nebyli vždy jen polobohové a hrdinové, kteří se odvážili vstoupit do podsvětí.⁸⁰

3.4.4 Orfeismus

Orfeikové byla nábožensko-filosofická sekta, která se vytvořila okolo mýtu o Orfeovi. Orfeikové neměli žádné chrámy a proto své myšlenky hlásali jako potulní hlasatelé, jinak známí jako agyrtai. Jelikož je zajímal více posmrtný život než svět živých, bylo pro ně tělo jen hrobkou pro duši. Dokonce přestali jíst maso, protože věřili, že je poskvrněné. Podle jejich víry člověk nedokázal přestat konat zlo ani v podsvětí a proto musel být stále posílán zpět na zem, jen v nové podobě. Tělo je pouze něco přechodného, na rozdíl od duše, která je pro ně věčná. Duše nám může ukázat co se má stát ale, aby nám to ukázala, musíme se nejdříve zbavit tělesných pout.⁸¹

⁸⁰ RUTH, F. *Bájesloví řecké i římské I.*, s. 42.

⁸¹ HOŠEK, R. *Řecké náboženství*, s. 79-81.

3.4.5 Pohřbívání a hrobky

Řekové pohřbívali dvěma způsoby, které se v průběhu let střídaly. Zemřelé buďto spalovali, nebo je pohřbívali do hrobek. Někdy se objevovala kombinace těchto obou způsobů, kdy zemřelý byl pohřben, ale obětiny pro něj byly spáleny. Nejdůležitějším aspektem pohřbívání ať už těla nebo popela bylo zasypat ho zeminou. Nemuselo být ani zakopané, ale bylo nezbytné jej zasypat. Když tělo nebylo zasypáno, považovalo se to za neúctu k tradici a věřilo se, že mrtvý nemůže odejít do podsvětí, dokud jej někdo nezasype. Hřbitovy jako takové v té době ještě nebyly a pohřbívalo se většinou za hradbami měst a kolem cest. Kromě klasických hrobů bylo možné nalézt kamenné schránky, šachtové hrobky nebo také mohyly. Hroby poté bývaly označovány kruhovou hromádkou země, nebo rovněž sochami a vázami.⁸²

⁸² ADKINS, L., ADKINS, R. *Starověké Řecko: encyklopedická příručka*, s. 441-444.

4 POROVNÁNÍ

4.1 Příprava a cesta do podsvětí

Samotná cesta do podsvětí má v egyptské kultuře velký význam, protože je první překážkou na cestě k blaženosti. Egypťané, se pomocí Knih pyramid a Textů rakví snažili co nejlépe připravit na nastávající cestu. Dále také stavěli hrobky a připravovali vše, co by mohli v záhrobí potřebovat. Ale příprava na posmrtnou cestu měla i svůj řád, na který nikdy nesměli zapomenout. Hrobky a pyramidy musely splňovat určitá kritéria. Vchod musel mířit na sever a hrobka musela být postavena na předem určeném místě.

Egypťané se také snažili (v rámci svých finančních a společenských možností) mít hrobku co nejhonosnější aby co nejvíce zaujala kolemjdoucí lidi a poutníky, a ti pak pronesli za zesnulého modlitbu, nebo přinesli nějakou obětinu. Bohatší Egypťané si dokonce zaplatili kněží, aby jim oni nosili obětiny. Všechny tyto přípravy však nenarušovaly úsilí Egypťanů o dlouhý a naplněný život.

Řeky vstup do podsvětí také nelákal, a o to méně se jim chtělo jít, když věděli, že většina lidí skončí jako stín bez vzpomínek na asfodelovém poli.

Achilles v Odyssei řekl:

*„Oráčem být bych raději chtěl a v cizině sloužit,
člověku chudému jen, jenž mnoho by majetku neměl,
nežli tu v Hádově sídle být všech těch zesnulých vládcem!“⁸³*

Kromě shodných názorů najdeme v jejich pohledech také rozdíly. Asi největším z nich byl rozdíl v hrobech. Řekové si nestavěli honosné hrobky se spoustou instrukcí. Jejich hroby byly jednoduché, někteří v nich byli pohřbeni, někteří však preferovali kremaci. Nádoby s jejich popelem pak byly položeny do kruhového hrobu. Pokud byl někdo zpopelněn, tak musely být zpopelněny i všechny jeho věci, které si chtěl sebou vzít do posmrtného světa. Homér v Iliadě napsal toto:

*Dvanáct jinochů trójských, již vzácní po rodě byli,
vraždil broušeným nožem – a chystal hrozné ty skutky.
Oheň pak nezmorných sil tam roznítil, aby to strávil,
potom zaúpěl žalně a zavolal milého druha.“⁸⁴*

⁸³ HOMÉROS. *Odysseia*, s. 213.

⁸⁴ HOMÉROS. *Ilias*, s. 545.

Řekové trvali na pohřbení. Nepohřbít mrtvou osobu pro ně byla závažná věc. Věřili totiž, že když tělo není pohřbeno (popřípadě aspoň spáleno) Tak duše nemůže přejít na druhou stranu a je uvězněna před Hádovým palácem dokud tuto osobu někdo nepohřbí. Nejprve je ale do podsvětí vedl Hermes, který je odvedl až k bráně. Pak museli projít kolem Kerbera, který ale u brány spíše hlídal, aby se mrtví nedostali ven než dovnitř. Poté zaplatili převozníkovi a dostali se k soudům.

4.2 Soud

U obou národů se po příchodu do podsvětí zemřelý dostane k soudu. V obou je souzen poctivě a podle života jaký žil. Ale soudy a i tresty jsou v obou kulturách odlišné.

Když zemřelý Egyptan předstoupí před soud tak musí své srdce dát na misku vah spolu s pírkiem bohyně Maat, který je symbolem jejího řádu, spravedlnosti a pravdy. Je poté souzen podle svého srdce, dvačtyřiceti soudci a Usirem, zatímco Maat hlídá váhy, aby zůstaly vyvážené.

Řekové předstupují a jsou souzeni třemi soudci, kteří soudí jejich život. Zemřelí přichází, aby je soudci nemohli soudit podle společenského postavení, a byli rozřazeni podle svých skutků.

4.3 Trest

Když je Egyptan prohlášen vinným, je pohlcen Požíračkou. Není žádná třetí možnost. Buď je dobrý, nebo zlý. Je-li jeho srdce nevyvážené s pírkiem, je prohlášen za provinilého. Požíračka si ho vezme a jeho duše přestane existovat.

Naopak v Řeckém podsvětí mají několik možností, podle toho, jaký život vedli. Když jsou ale obviněni a shledáni vinnými, nejsou okamžitě zabiti. Místo toho jsou vhozeni do Tartaru, kde navždy trpí způsobem, který nejlépe odpovídá jeho proviněním.

Podsvětí je v obou kulturách tajuplné a temné místo zasazené do podzemí (v Duuat) a plné démonů, trestajících bohů a duší zemřelých. Obě verze podsvětí jsou si jak podobné, tak i rozdílné. Egyptané procházejí nástrahami podsvětí, s příslibem blaženosti. Když se dostanou přes soud, čeká je nový život, jsou jim vráceny orgány potřebné k životu a oni odcházejí do blaženosti. Pro Řeky je to jiné. Pokud daná osoba není hrdina nebo někdo kdo za života udělal tak dobré skutky, že si zaslouží jít do Elysia, tak je

poslán na asfodelové pole, kde končí všechny obyčejné duše. Ztratí vzpomínky i hmotnou formu. Homér v Odyssee píše:

*„Takový jest už los všech smrtelných, zemře-li člověk;
neboť tělesné svazy už nedrží maso a kosti,
nýbrž planoucí oheň je stravuje mohutnou silou,
jakmile životní duch už zmizel z bělostných,
duše pak podobna snu, když odlétla, vzduchem se vznáší.“⁸⁵*

4.4 Usir a Hádes

Usir a Hádes jsou velice odlišní v mnoha ohledech. Usir byl nejdříve bůh plodnosti a vládce živých, zatímco Hádes byl vždy vládcem mrtvých. Hádes nemá moc velký kult a i chrámy má často spojovány s Déméther a Persefonou, neboť se lidé strachovali, že si pro ně smrt přijde dřív, pokud se o ni budou příliš zajímat, a zároveň bylo obecně známé, že Hádes a smrt se nedá nijak podplatit a je jedno kolik obětí člověk přinese, stejně si pro něj jednou přijde. Naproti tomu Usirův kult ve své době vzkvétal. Oba si však udržují, odstup od lidí i ostatních bohů, a zdržují se raději v podsvětí.

Lidé pohlíželi odlišně nejen na tyto dva bohy, ale i na podsvětí jako takové. Zatím co Řekové viděli podsvětí stejně jako smrt, tedy zapovězené místo kam se nikdo nechce dostat dřív, než musí, a jako místo kde všechno končí, tak pro Egyptány bylo podsvětí místem znovuzrození, a to nejen jejich duší, ale i slunce. To každý večer umíralo a vcházelo do podsvětí a ráno se opět znovuzrodilo a povstalo na oblohu.

Tyto dva pantheonu se od sebe liší obzvlášť díky egyptské proměnlivosti. Ačkoliv řečtí bohové prošli značnou změnou, zdaleka se nemění tolik jako ti egyptští, a pokud bychom chtěli porovnávat jakéhokoli jednoho egyptského boha s řeckým, asi bychom museli vzít těch řeckých několik. Přesto Řekové často porovnávali své bohy s egyptskými. Například Min byl ztotožňován s bohem Panem a Amon-Re byl považován za velice podobného Diovi.

⁸⁵ HOMÉROS. *Odysseia*, s. 212.

5 ZÁVĚR

Smrt, a to co je po ní, je téma, které v současnosti zajímá mnoho lidí. Ale dnes je to jiné. Lidé ve starověku vymysleli úplně nový svět, aby si jí vysvětlili. Celý proces utváření podsvětí a postupné nabývání jeho konečné podoby, ve které jej známe dnes je chaotický, ale velmi zajímavý. V Egyptě stačil jeden mýtus, a začalo se ihned vytvářet úplně nové podsvětí. Naproti tomu řecké podsvětí zůstává stále stejné.

Velké rozdíly jsem našla nejen u podsvětí, ale také při sepisování panteonu. Egypťští bohové prošli dvakrát více změnami než ti Řečtí, a kdykoliv chtěli Řekové porovnat své bohy s egyptskými, museli vybrat nejméně dva ku jednomu. Například egyptská bohyně Hathor. Kdybychom ji chtěli přiřadit k antické bohyni tak je nejbližší Héře, ale i Afroditě.

Dále jsem se zabývala přímo podsvětím jako takovým. Pro Egypťany podsvětí není jen místem, kam odchází duše mrtvých, ale také tam na noc mizí slunce. Podle Egypťanů, Re a jeho sluneční povoz v noci projíždí podsvětím a bojuje s démony. Zde by mohla být vidět menší podobnost s Apollonem. Dalšími rozdíly oběma podsvětími byla cesta, kterou museli podstoupit duše mrtvých. Zatímco Řekové byli doprovázeni Hermem, pak převezeni Charónem a nakonec jen prošli bránou kolem Kerbera, tak Egypťané museli projít skrz všechny brány, vyhnout se pastím, démonům a teprve poté se dostali do podsvětí.

Aby byli zemřelí náležitě připraveni na tuto dlouhou a strastiplnou pouť do podsvětí, byly po stěnách rakví, hrobů či sarkofágů napsány instrukce. Takzvané „knihy“ byly v každé říši jiné. Ve Staré říši se jim říkalo Knihy pyramid, ve Střední říši měli Texty rakví a v Nové říši byla tou nejznámější z nich Kniha mrtvých. Řekové sice měli také autory, jako byl Homér nebo Vergilius, kteří psali o podsvětí, ale ne takto rozsáhle. Ani jeden se nezabýval pouze a jen podsvětím.

Asi největší rozdíly můžeme vidět u pojetí soudu v obou podsvětích. Řekové měli tři podsvětní soudce, kteří rozhodovali o osudu zemřelého, ti pak rozhodli, jestli půjde nebo nepůjde do Tartaru, Asfodelových polí nebo Elysia. Egypt sice měl při procesu přítomné soudce, ale hlavním faktorem, který rozhodoval, byla dvouramenná váha. Na jedné straně bylo položeno srdce zesnulého a na druhé pírko bohyně Maat, které představovalo řád a spravedlnost. Pokud by nebyly v průběhu soudu váhy vyvážené, byl by zesnulý odsouzen a pohlcen démonkou, požíračkou. I přes všechny rozdíly můžeme najít společné rysy. Obě kultury nerady přijímaly podsvětí a smrt obecně. Převážně Egypt a jejich cyklické myšlení nedokázalo snést něco konečného. Díky smrti a její blízkosti se

hrozbě si ale lidé uvědomovali, že každý den může být ten poslední a proto je nutné žít tak, aby žádného dne nelitovali.

6 SEZNAM LITERATURY

ADKINS, L., ADKINS R. *Starověké Řecko: encyklopedická příručka*. V Praze: Slovart, 2011. ISBN 9788073915803.

ASSMANN, J. *Smrt jako fenomén kulturní teorie*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 8070215143.

BAINES, J. LESKO, L. SILVERMAN, D. *Náboženství ve starověkém Egyptě*, Neratovice: Verbum Publishing, 2009. ISBN 9788090392014.

BONNEFOY, Y. *Greek and Egyptian mythologies*. Chicago: University of Chicago Press, 1992. ISBN 9780226064543.

COTTERELL, A. *Mytologie: bohové, hrdinové, mýty*, Praha: Slovart, 2007. ISBN 9788072097784.

DAVIDOVÁ, R. *Náboženství a magie starověkého Egypta*, Praha: BB/art, 2006. ISBN 8073416980.

Egypt: symbolismus a archeologie. Praha: Nová Akropolis, 2009. Ulixes. ISBN 9788086038414.

FELGR, P. Jmenný seznam bohů. *Starověký Egypt* [online]. 30.01.2016 [cit.16.05.2020] dostupné z: <http://www.starovekyegypt.net/nabozenstvi/prehled-bohu-egypta.php>

FELGR, P. Střední říše. *Starověký Egypt* [online]. 24.09.2012 [cit.13.05.2020]. Dostupné z: <http://www.starovekyegypt.net/faraoni-stredni-rise/index.php>

FORMAN W., QUIRKE S. *Posmrtný život na Nilu*, Londýn: Opus publishing 1996. ISBN neuváděno

GAHLIN, L. *Egypt: bohové, mýty a náboženství: fascinující průvodce lákavým světem mýtů a náboženství starověkého Egypta*. Dotisk 1. vyd. Čestlice: Rebo Productions, 2002. ISBN 8072341863.

GERHARD, F. *Encyklopedie antické mytologie*, Olomouc: VOTOBIA, 2006. ISBN 8085885999.

GELDARD, R. G. *Esoterické Řecko: průvodce po posvátných místech*. Praha: Eminent, c2004. ISBN 8072811754.

HAMILTON, E. *Mythology: timeless tales of gods and heroes*, New York, NY: Grand Central Pub., 2011. ISBN 9780446574754.

HOMÉROS. *Odysseia*. Přeložil Otmar VAŇORNÝ. Praha: Rezek, 2017. ISBN 9788086027005.

HOMÉROS. *Ilias*. Přeložil Vladimír ŠRÁMEK. Praha: Academia, 2010. Europa (Academia). ISBN 9788020018397.

HOŠEK, R. *Náboženství antického Řecka*. Praha: Vyšehrad, 2004. Historica (Vyšehrad). ISBN 807021516x.

HOŠEK, R. *Řecké náboženství*. Praha: Univerzita Karlova, 1988. ISBN neuvedeno

HRACH, E. *Velká kniha bohů a bájných hrdinů*, Praha: REGIA, 1999. ISBN 8090248497.

JANÁK, J. *Brána nebes: bohové a démoni starého Egypta*. Praha: Libri, 2005. ISBN 807277235X.

JANÁK, J. *Staroegyptské náboženství I*. Praha: Oikoymenh, 2009. ISBN 9788072983418.

JANÁK, J. *Staroegyptské náboženství II, Život a úděl člověka*. Praha: OIKOYMENH, 2012. Oikúmené (OIKOYMENH). ISBN 9788072984671.

Kolektiv autorů. *Tajemství kolem nás: záhady přírody, dějin, vědy a náboženství*. Praha: Reader's Digest Výběr, 1999. ISBN 8086196100.

KREJČÍ, J., MAGDOLEN, D. *Zajímavosti ze země pyramid, aneb, 100 NEJ ze starého Egypta*. Praha: Libri, 2005. ISBN 8072772511.

MAT, P. Společenství bohů. V: *myty.info* [online]. 08.02.2010, akt: 01.03.2010 [cit.30.11.2019] Dostupné z:
<http://www.myty.info/rservice.php?akce=tisk&cisloclanku=2010020001>

RUTH, F. *Bájesloví řecké i římské I a II*. Praha: J. Otto, 1923. ISBN neuvedeno

Staroegyptská Kniha mrtvých: (překlad). Přeložil Břetislav VACHALA. Praha: Dokořán, 2009. ISBN 9788073632359.

TYLDESLEY, J. *Mýty a legendy starého Egypta*, Ostrava: DOMINO, 2011. ISBN 9788073036645.

VERGILIUS. *Aeneis*. Praha: Eposa, 2018. ISBN 9788076021495

ZAMAROVSKÝ, V. *Bohové a králové starého Egypta*. Praha: Brána, 2003. ISBN 8072431943.

7 RESUMÉ

This Bachelor thesis deals with Greek and Egypt underworlds, their differences and similarities. This thesis is divided into three parts. First part is about Egypt. Its focused on short history of egypt's middle kingdom and what was history of mythology. Then it is focused on gods in Middle kingdom and underworld of Egypt. Second part is focused on Greek their short history and first signs of mythology. Then i will introduce main gods of Greek and finally their underworld. In third part i will do comparison of these two cultures and their differencies.

ⁱ pallas = dívka